

постају Тамил Бранковић и Исмет Мутевелић, осамдесетогодишњаци и Андрићеви пријатељи из детињства. Њихов кратак дијалог одраз је амбиваленција којима, у свакој декади, подлеже рецепција Андрићевог стваралачког портрета. И док Тамил, далеки потомак беговске лозе Бранковића, о Иви Андрићу говори као о некоме ко није „нити наш, нити добар”, Исмет, изданак чувеног Алихоце, казаће: „За нашу Дрину зна цели свет! Захваљујући много више Андрићу него Мехмед-паши”.

И док Рзав, крај чијег корита седе, бучи у својим валовима, сторија о фра-бегу Ивану Андрићу наставља се тамо где ју је ноћ прекинула – на непомирљивој размеђи „нашег” и „туђег”, тамо где су људи „као мрави, виде мало напред и околу себе, а изнад себе и даље од себе не виде ништа” и где „прошлост уопште не пролази”.

Јелена Б. ОГЉЕНОВИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
студент

ЧВОРИШТА ПОЕЗИЈЕ И ПОЕТИКЕ МИЛОСАВА ТЕШИЋА

Софија Матић, *Часно је биџи*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево 2023

Књига Софије Матић представља прерађену докторску дисертацију на тему поезије и поетике српског песника Милосава Тешића, са циљем да расветли његово стваралаштво у детаљнијој анализи, какву докторске дисертације и намеравају да представљају. Према задацима постављеним пред младу ауторку које је она успела да растумачи и објасни, може се закључити да је књигом *Часно је биџи* поезија Милосава Тешића добила нову кохерентну и целовиту студију, на коју се наредни истраживачи овог песништва могу ослањати.

Сам садржај књиге подељен је на неколико делова, од којих се већ у „Уводу” образлаже дистинкција између поезије и поетике у самом стваралаштву Милосава Тешића. Како се ради о истанчаном песнику, ауторка се опредељује да одређеним категоризацијама, попут раздвајања ова два горепоменута синонимична термина, што јасније и потпуније појасни сам ток стварања Тешићеве поезије. Исто тако, како аутока примећује, Милосав Тешић је превасходно филолог, лексикограф и дијалектолог, те сматра важним да се област интересовања овог песника узима у обзир приликом тумачења његовог песништва. Отуда је у књизи приметно

прецизно уочавање додатних, такође врло важних дистинкција, као што су „персона песника”, „лирски субјект”, „лирско ја”, „лирски глас” и слично. На тај начин, Милосава Тешића као песника препознајемо кроз идеју о „индивидуалном и субјективном преобликованом у артифицијелну песничку творевину која ипак није самосвојна”. Уз помоћ ових дистинкција, Софија Матић успева да подели ову поезију на одређене целине и да их истовремено анализира као саставне делове.

Поезија Милосава Тешића компактна је у својој форми и садржини. Постоје и различите методе путем којих ауторка књиге приступа самом истраживању. За херменеутичку се опредељује када анализира поетска значења, док је структуралистичка метода послужила за анализу саме форме песама. Међутим, најважнија за поделу при самој анализи Тешићеве поезије јесу два појма – култура и природа, док је посебан сегмент у овој књизи посвећен песничкој традицији, као и језику поезије, који су, на одређени начин, ближа одредница Тешићевог песништва.

Тако је ауторка у наредном поглављу, „Милосав Тешић и песничка традиција”, на врло студиозан начин описала улогу и приврженост овог песника националним темама и жељи за повратком дуго потискиваног и урушаваног националног идентитета српског народа. Тешић наставља традицију која отпочиње Ђорђем Марковићем Кодером и Лазом Костићем, али није удаљен ни од песништва Момчила Настасијевића, Васка Попе, Љубомира Симовића или Алека Вукадиновића. Оно што краси Тешићево песништво јесте могућност да се, као зрео аутор, ослања и на претходнике, али и на генерације које су долазиле и постављале нове темеље песничког стварања. Уз то, успева и да „поетску инспирацију црпи из стваралаштва других књижевника, истовремено је обогаћујући сопственом песничком имагинацијом”, како ауторка примећује. Песничка позиција Милосава Тешића се отуда може посматрати кроз схватање да је неопходно тежити ка уклапању у већу целину, како би поезија била део нечега већег од саме себе и припадала општем књижевном току. Поезија, дакле, спаја. Софија Матић отуда у овом поглављу истиче многе песнике који могу послужити у сагледавању Тешићеве поезије, будући да је и сам о тим песницима писао и на одређени начин имао у њима ослонац: Милана Ненадића, Ивана В. Лалића, Стевана Раичковића и друге.

Када је реч о језику као о другој ближој одредници за распознавање Тешићеве поезије, ауторка примећује да постоје, као и у самој поезији и поетици, различити слојеви на које се мора обратити пажња: било да је реч о дијахроничком или о географском раслојавању, уочавају се слојеви попут црквенословенског, фолклорног, али је присутан и савремени домен језика. Овим поглављем књиге оправдана је чињеница да се лексикографско, као и дијалектолошко знање Милосава Тешића не би смело занемарити при тумачењу његових песама. Сам језик има повлашћени статус, готово да је онтолошки аутономан, и равноправан је у

подели лирских јунака. Врло специфичан однос према самом језику, али и поменути дистинкцијама које ауторка прави, с правом објашњавају да се песништво Милосава Тешића не може сврстати искључиво у категорије (нео)символизма или постструктурализма, иако одлике датих праваца постоје. Тешић, иако транспарентно у свом стваралаштву уважава генерације које у његовом временском окружењу стварају своја дела, увек прави и неку врсту отклona у којој отвара простор за аутентичност своје поезије.

Та аутентичност видљива је у ауторкином истицању формалног дела његове поезије, који подразумевају строфу и стих. Тешић је врло иновативан када користи метричке облике који су условљени самом поетском грађом. Отуда ће се пронаћи петраркистички сонет или сонетни венац обрађени на начин на који Тешић предосећа да би требало, па тако читалац има прилике да прочита сонет продуженог трајања, сонете испеване симетричним четрнаестерцем, као и рондом у варијанти од тринаест стихова, испеван асиметричним десетерцем, који уз то, истиче песник, имају аутопоетички карактер. Исто тако, Тешић користи и контрасонет који почиње коришћењем два терцета, након чега следе два катрена. Поред тога, и сама форма молитве добија више статус, јер превазилази и сам језик. Ове и друге специфичности које ауторка издваја Тешићеву поезију представљају као спој традиционалног са светским, будући да се дух православља и народне традиције на нивоу форме смешта у западноевропске традиције.

Књига је у наставку подељена на два поглавља, „Од природе ка култури” и „Од културе ка природи”. Ауторка примећује да поезија Милосава Тешића има двосмерно кретање, у којем песничко „ја” креће од природе ка култури и обрнуто, од културе ка природи, чиме је поетика овог песника знатно усложњена. Међутим, овај нераскидиви спој даје до знања читаоцу да је лирски субјект, па и сам човек, неодвојиви део природе у којој он сам, у складу с природом коју настоји да разуме, чини карик у ланцу културолошке потке. На тај начин природа, човек и култура, као тројни елементи, међусобно спојиви, у песми стварају нови свет унутар света у којем песник ствара.

Да би се то постигло, важно је разумети ова три елемента. У поглављу „Од природе ка култури” пејзаж има значајну позицију у збиркама *Куйиново* и *Кључ од куће*. Битно је, дакле, приметити да, поред изражајних пејзажа, постоји приврженост топонимима који носе одређену симболику, да би у целини, усклађени са човеком (као и лирским субјектом), представљали унутрашњи свет, осећања, потрагу за кореном свог бића, али и за народом којем човек припада. На тај начин долази се до националних елемената и културе као трећег елемента у песничком стварању Милосава Тешића, где он посвећује пажњу и етноциду, односно културном геноциду, како ауторка истиче, који није само фактор историјских

дешавања него и циљана, планирана стратегија. Тешић овом приликом не заобилази проблематику Косова и Метохије, где са свешћу истиче важност очувања јужне српске територије како би се очувало тројство унутар песме, али и конкретно један народ.

Сам положај српског народа је, како је то данас добро познато, на „балканској ветрометини” и подложен је распарчавању на властиту штету. У тој намери, биљни и људски свет се у поезији Милосава Тешића спајају и огледају један у другом, па када се спомињу биљке у словенском фолклору, оне имају значајну улогу коју ауторка настоји да растумачи. Кроз природу, која постаје културолошки фактор кроз човекову обраду путем националне свести, готово све може бити увезано у нематеријалну категорију као што је песма. Ако национални фактори имају своју практичну функцију кроз обред, своју нематеријалну одлику одржаће у песми. Милосав Тешић бира да на тај начин чува вредносне елементе свог народа.

Природа и њени аспекти су позиција са које песник промишља о култури, миту, историји, фолклору, али и о метафизици, околностима у којима се налази српски народ, као и о цивилизацијском току којим се народ креће. Поглавље „Од културе ка природи”, како истиче Софија Матић, покушаће да у поезији на интензивнији начин реконструише дуго потискивани, па тиме и угрожавани национални идентитет, при чему се више пажње посвећује збиркама *Прелесѿ севера*, као и *Круѿ рачански*, *Дунавом*. Познати проблеми који су задесили српски народ Великом сеобом крајем XVII века, као што су мађаризација и покатоличавање Срба у сврху асимиловања мањих словенских култура у већу германску, у поезији Милосава Тешића добиће своју одбрану кроз родољубље, али и кроз опевање „нечујних актера”, жена, махом непознатих историјских јунакиња у поеми „Калопера Пера”. Врло је критична чињеница да је „анализа песама збирке *Прелесѿ севера* показала да су духовни и материјални трагови српске културе на простору Јужне Угарске данас готово незнатни”, јер се „обесмишљава велика историјска жртва коју су преци поднели масовно селећи се на север”. Овом проблему придодата је и чињеница да је енкултурација, „процес којим се начин живота и светоназор утискују од стране старије генерације у млађу”, била од пресудне важности за очување идентитета, као и да се национални идентитет ослањао у великој мери на овај процес.

Да је енкултурација за Милосава Тешића од важности, види се по ауторкином тумачењу збирке *Круѿ рачански*, *Дунавом*, у којој се пажња посвећује термину „рачански”. Овај термин има за циљ да „искаже страх монаха да се не заборави место у коме је суштински укорењено њихово селидбом измештено биће”, приликом чега се поставља питање хришћанске одреднице унутар културолошког аспекта. Тешић уочава, а Софија Матић истиче да оног тренутка када се отргне са немањићког тла, рашки

монах себе удаљава од вишевековне традиције православне српске вере у српским крајевима, а самим тим постаје подложен злу. Губитак везе са тлом на ком је развијана једна култура, традиција, као и национални идентитет, обележава судбину свештенства, али и статус Срба у Угарској у смутним временима. А та судбина није далека ни страна данашњим сеобама српског народа по белом свету, што ову проблематику чини и даље актуелном.

Значај саме поезије код Милосава Тешића бива велик, јер поезија је помен и сећање наспрам асимилације и заборава. Неретко провејава утисак да, иако историјски песимистична, мисао Милосава Тешића бива есхатолошки оптимистична, јер сам емпиријски свет није и коначан, будући да се он, преко културе и националне традиције, простира у вечност. Лирски спев *Седмица* у књизи је анализиран у складу са овим схватањем. Кроз песму се простира сећање које одлази у будућност, а појам спасења и појам стварања не могу се оделити један од другог. Када је реч о стваралачком, о ономе што је супротно злу, кад је, дакле, реч, о Христу, однос према поезији добија другачији тон, који би се могао окарактерисати љубављу у свој својој пунини. Захваљујући њој, човек никада суштински није напуштен и сам. На тај начин природа, човек и култура, уобличени у песми, бивају трансцендирани љубављу до Бога.

Закључак књиге *Часно је биџи* даје збир чворишта разматрања поезије и поетике Милосава Тешића. С тим у вези, поменути три појма која чине конститутивни део Тешићевог песништва бивају путем песме издигнути на статус божанског, захваљујући љубави која је свеprisутна негде између редова проблематике која изнова затиче српски народ. Ова књига управо даје допринос осветљавању датих проблема унутар Тешићеве поезије, задржавајући је тиме на значајном месту у српској књижевности.

Др Луна М. ГРАДИНШЋАК
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
lunagradin@gmail.com

ВАНВРЕМЕНЕ УЗГРЕДНОСТИ

Александар М. Арсенијевић, *Фосфоресценције*, Банатски културни центар, Ново Милошево 2022

У издању Банатског културног центра, као награђени рукопис на конкурс за Награду „Богдан Чиплић”, из штампе је изашла књига кратких прича, цртица, Александра М. Арсенијевића, под насловом *Фосфоре-*